

درس سوّم و چهارم

- فعل های ثلاثی مجرد (نوع اوّل)
- فعل های ثلاثی مزید (نوع دوّم)

رستمنی دبیر عربی استان فارس کارروون @majid646

انواع فعل: (از لحاظ تعداد حروف در سوم شخص مفرد مذکر ماضی)

الف) فعل های ثلاثی مجرد ب) فعل های ثلاثی مزید.

فعل های ثلاثی مجرد:

فعل هایی که سوم شخص مفرد مذکر ماضی آنها، فقط از سه حرف اصلی تشکیل شده است. نکته: برای اینکه بفهمیم که یک فعل ثلاثی مجرد است یا نه بهتر آن است که آن فعل را به سوم شخص مفرد مذکر ماضی آن ببریم:

نمونه ها: يَذْهَبُونَ (ذَهَبَ) - خَرَجْتُمْ (خَرَجَ) - اجْلَسُوا (جَلَسَ)

فعل های ثلاثی مزید:

فعل هایی که سوم شخص مفرد مذکر ماضی آنها علاوه بر سه حرف اصلی، یک یا دو یا سه حرف زائد داشته باشد.

این فعل ها دارای وزن های خاصی هستند که در هشت باب تقسیم بندی شده اند و باید این وزن ها را حفظ باشید. بنابر این فعل هایی که طبق این وزن ها باشند ثلاثی مزید هستند.

در درس سوم چهار باب و در درس چهارم چهار باب دیگر از باب های ثلاثی مزید آمده است که هر هشت باب را در جدول ذیل قرار می دهیم.

وزن ماضی و وزن مضارع، در جدول ذیل برای سوم شخص مفرد مذکر می باشد و وزن امر برای دوم شخصی مفرد مذکر است. مصدر اسم است و در ترجمه به صورت مصدر فارسی (بن ماضی + ن) ترجمه می شود.

جدول وزن های فعل های ثلاثی مزید (درس سوم و چهارم)

وزن ماضی	وزن مضارع	وزن امر	مصدر	باب
إِسْتَفْعَلَ	يَسْتَفْعَلُ	إِسْتَفْعَلْ	إِسْتِفْعَال	إِسْتِفْعَال
إِسْتَغْفَرَ	يَسْتَغْفِرُ	إِسْتَغْفِرْ	إِسْتِغْفَار	إِسْتِغْفَار

إِفْتَعَلَ	إِفْتَعَلَ	إِفْتَعَلَ	يَفْتَعِلُ	إِفْتَعَلَ
اجْتَمَعَ	اجْتَمَعَ	اجْتَمَعَ	يَجْتَمِعُ	اجْتَمَعَ
انْفَعَلَ	انْفَعَلَ	انْفَعَلَ	يَنْفَعِلُ	انْفَعَلَ
انْكَسَرَ	انْكَسَرَ	انْكَسَرَ	يَنْكَسِرُ	انْكَسَرَ
تَفَعَّلَ	تَفَعَّلَ	تَفَعَّلَ	يَتَفَعَّلُ	تَفَعَّلَ
تَعَلَّمَ	تَعَلَّمَ	تَعَلَّمَ	يَتَعَلَّمُ	تَعَلَّمَ
تَفَاعَلَ	تَفَاعَلَ	تَفَاعَلَ	يَتَفَاعَلُ	تَفَاعَلَ
تَعَامَلَ	تَعَامَلَ	تَعَامَلَ	يَتَعَامَلُ	تَعَامَلَ
مُفَاعَلَةٌ	مُفَاعَلَةٌ	فَاعِلٌ	يُفَاعِلُ	فَاعِلٌ
مَكَاتِبَةٌ	مَكَاتِبَةٌ	كَاتِبٌ	يُكَاتِبُ	كَاتِبٌ
تَفَعَّلَ	تَفَعَّلَ	فَعَّلَ	يُفَعِّلُ	فَعَّلَ
تَعَلَّمَ	تَعَلَّمَ	عَلَّمَ	يُعَلِّمُ	عَلَّمَ
إِفْعَالٌ	إِفْعَالٌ	أَفْعَلٌ	يُفْعِلُ	أَفْعَلٌ
إِجْلَاسٌ	إِجْلَاسٌ	أَجْلَسَ	يُجْلِسُ	أَجْلَسَ

نکات مهم:

➤ برای تشخیص باب و تعداد حروف زائد یا حروف اصلی در فعل های ثلاثی مزید، حتماً به سوم شخص مفرد مذکر ماضی آن فعل مراجعه شود. با مراجعه به شخص مذکور (سوم شخص مفرد مذکر ماضی) متوجه می شوید که:

- (۱) فعل های باب استفعال، سه حرف زائد دارند
- (۲) فعل های باب های اِفْتَعَال، اِنْفَعَال، تَفَعَّل، تَفَاعُل دو حرف زائد دارند.
- (۳) فعل های باب مَفَاعَلَة، تَفْعِيل، اِفْعَال تنها یک حرف زائد دارند. (مراجعه به وزن ماضی در جدول فوق)

➤ تفاوت ماضی و امر در باب های مزید:

- (۱) دومین حرف اصلی فعل ماضی در سوم شخص مثنی (مذکر) و جمع (مذکر و مؤنث) از فعل های ثلاثی مزید فتحه دارد.
- (۲) اما دومین حرف اصلی فعل امر در دوم شخص مثنی (مذکر و مؤنث) و جمع (مذکر و مؤنث) از فعل های ثلاثی مزید کسره دارند.

➤ در (باب های تَفَعَّل - تَفَاعُل) حرکات فعل ها در ماضی سوم شخص مثنی مذکر و جمع مذکر و مؤنث و امر دوم شخص مثنی مذکر و مؤنث و جمع مذکر و مؤنث کاملاً شبیه همدیگر هستند که تشخیص آنها جهت ترجمه با توجه به نشانه های موجود در جمله است:

- (۱) فعل امر همراه با ضمیر دوم شخص و گاهی همراه با (أَيُّهَا - أَيَّتُهَا - يَا - عَفْوًا) می آید.
- (۲) أَيُّهَا الطَّلَابُ تَعَلَّمُوا الْعَرَبِيَّةَ: ای دانش آموزان عربی را یاد بگیرید. در این مثال با توجه به (أَيُّهَا) فعل (تَعَلَّمُوا) امر است.

(۳) الطَّلَابُ تَعَلَّمُوا الْعَرَبِيَّةَ فِي مَدْرَسَتِهِمْ: دانش آموزان عربی را در مدرسه شان یاد گرفتند. در این مثال (تَعَلَّمُوا) با توجه به ضمیر (هِمْ) ماضی است.

➤ جهت ترجمه دقیق فعل های ثلاثی مزید به این نکته ها توجه داشته باشید. مانند:

(۱) فعل های (اِسْتَعْفَرُوا - اِسْتَعْفَرْنَ - اِسْتَعْفَرَا) ماضی هستند و هر سه به معنی (آمرزش خواستند) می باشند.

(۲) (اِسْتَعْفَرُوا - اِسْتَعْفَرْنَ - اِسْتَعْفَرَا) امر هستند و به معنی (آمرزش بخواهید) هستند.

➤ فعل ها و مصدر هایی که با (اِنْتَّ - يَنْتَ - نَنْتَ - تَنْتَ) شروع می شوند از باب (اِفْتَعَال) هستند.

➤ نمونه ها: اِنْتَقَمَ - يَنْتَقِرُ - اِنْتَقَمَ - اِنْتَسَبَ.

➤ فعل های (اِسْتَمَعَ - اِسْتَوَى) و سایر شخص ها و مصدر هایشان از باب اِفْتَعَال هستند نه اِسْتَفْعَال.

- امر در باب های تَفَعَّل - تَفَاعَل - مَّفَاعَلَة نیاز به (إ) ندارند.
 ➤ همزه ی امر در باب افعال فتحه - (آ) می گیرد.

جدول فعل های مشابه و تفاوت معنایی آنها

آموزش خواست	إِسْتَعْفَرَ	آموزید	عَفَّرَ
بیرون آورد	إِسْتَخْرَجَ	خارج شد	خَرَجَ
شناخت	عَرَفَ	دانش آموخته شد	تَخَرَّجَ
قطع کرد	قَطَعَ	اعتراف کرد	إِعْتَرَفَ
باز کرد	فَتَحَ	قطع شد	إِنْقَطَعَ
برگشت	رَجَعَ	باز شد	انْفَتَحَ
دانست	عَلِمَ	پس گرفت	إِسْتَرْجَعَ
یاد داد	عَلَّمَ	یادگرفت	تَعَلَّمَ
همنشینی کرد	جَلَسَ	نشست	جَلَسَ
نامه نگاری کرد	كَاتَبَ	نوشت	كَتَبَ
نازل کرد	أَنْزَلَ	نازل شد	نَزَلَ